

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Мага А.М.

аспірант,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ НОВОЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Історія розвитку економічної думки та перебіг історичних подій чітко демонструють, що кожній конкретній епосі властивий свій спосіб наукового мислення, а відхилення від загальноприйнятих методів дослідження виявляються або тупиковим шляхом, або ж породжують революційні зрушення, нових нобелівських лауреатів. Таким чином першим кроком у здійсненні наукового відкриття виявляється новаторство у методологічному підході. Виявлення методологічних особливостей підходів того чи іншого вченого-дослідника дає можливість оцінити його реальний внесок в економічну науку.

В сучасній літературі зазвичай під методологією розуміють перш за все методологію наукового пізнання, тобто вчення про принципи побудови, форми і способи науково-пізнавальної діяльності. Відповідно, методологія науки дає характеристику компонентів дослідження – його об'єкта, предмета, задачі дослідження, сукупності засобів і т. ін.

Методологія в широкому розумінні – це спосіб, яким встановлюється відношення між теорією і реальністю. Нескладно побачити, що проблема методології науки народжується одночасно з появою перших наукових досліджень, і історія еволюції методів наукового пізнання є не менш цікавою і насиченою.

Зрозуміло, що реальний світ, з усією притаманною йому палітрою закономірностей, протиріч, взаємовпливів і взаємозалежностей не міг не породити величезну кількість методів наукового пізнання у всіх без виключення напрямках пізнання. Більше того, багатогранність світу без сумніву народжуватиме все нові й нові методи, прийоми, способи, засоби дослідження. Існування інколи взаємно виключних методів і прийомів породило не один десяток суперечок і дискусій з приводу методу. В історії економічної науки з самого її зародження існувало багато прикладів методологічних спорів, що періодично стихали та знов розгоралися. Згідно з відомою схемою Т. Куна [1, с. 106] дослідницькі програми або наукові парадигми змінюються з певною періодичністю, з появою нової і сходом з історичної арени іншої. В такі періоди особливо загострюються наукові суперечки з приводу того, що слід досліджувати, з яких позицій, який інструментарій і як використовувати, як інтерпретувати і застосовувати

отримані дані. Вочевидь легко побачити який потужний вплив на заперечення домінуючих положень і доведення нових наукових гіпотез чинить пануюча парадигма на філософію, політичні, етичні, культурні та інші аспекти життя суспільства.

Представники нової інституціональної економічної теорії, долаючи обмеженість, вузькість класичної економічної теорії, оперуючи іншими методологічними прийомами, дають нову картину економічної дійсності, з більш широким охопленням різноманітних аспектів життя людини. В цьому аспекті особливо чітко проявляються сильні сторони інституціоналізму, його методологічні ознаки.

Серед багатьох сучасних дослідників поширена думка про відсутність остаточної сформованості як єдиної класифікації усіх напрямків та течій нової інституціональної економічної теорії, так і остаточної сформованості сучасного інституціоналізму як цілісної системи. Процес формування цієї наукової концепції далекий від завершення, а отже виникає маса суперечок з приводу класифікації напрямів дослідження, приналежності тих чи інших економістів до певних концепцій тощо. В деяких працях дослідників не завжди можна зустріти розмежування між новою інституціональною економічною теорією та неоінституціоналізмом, що пояснює відсутність чіткої визначеності цих понять. Виникає ситуація, коли одних і тих же вчених зараховують до кола різних напрямів інституціональної теорії. Певним чином це можна пояснити складністю та взаємопереплетінням різних течій в самій інституціональній теорії, величезне коло питань, піднятих цією концепцією ще необхідно досліджувати.

У випадку із старим інституціоналізмом проблем не виникає, оскільки його межі, представники (Т. Веблен, Дж. Коммонс, У. Мітчел та Дж. Гелбрейт), методологічні особливості та історичні рамки з'ясовані, то з поняттями неоінституціоналізму та нової інституціональної економічної теорії ситуація виглядає дещо незрозумілою. У російських вчених точки зору стосовно термінології, назв напрямків і їх представників суттєво відрізняються. Існує декілька варіантів бачення меж напрямків і їх представників:

- Р.І. Капелюшников виділяє термін «неоінституціоналізм», представниками якого він вважає Р. Коуза, Р. Познера, Дж. Стігліца, Дж. Бьюкенена, О. Уільямсона;

- А.Н. Олейник розмежовує поняття «неоінституціональна економіка», до якої зараховує Р. Коуза, О. Вільямсона, Д. Норта, Дж. Стіглера, Р. Познера, С. Пейовича, Дж. Стігліца, Й. Макніла, Дж. Бьюкенена, Г. Таллока, та «нова інституціональна економіка», представниками якої він вважає Г. Саймона, Л. Тевено, О. Фавро, А. Орлеана, Р. Буайе;

- С. Худокормов, В. Автономов, А. Шастітко, виділяють один термін «нова інституціональна теорія», зараховуючи до її лав майже всіх перерахованих вище науковців.

В. Автономов, досліджуючи нову інституціональну теорію [2, с. 653], веде мову про існування таких термінів, як неоінституціоналізм (течія, що оперує поняттям інституту з нових, відмінних від «старого» інституціоналізму

позицій), трансакційна економіка (підхід, що вивчає трансакції і пов'язані з ними витрати), економічна теорія прав власності (права власності виступають як найважливіше і доволі специфічне поняття даної школи) та контрактний підхід (будь-які організації, від фірми до держави, розуміються як складна мережа явних і неявних контрактів).

А.Є. Шастітко зазначає, що в літературі можна зустріти досить багато інших назв, що позначають згаданий напрямок досліджень. У їх числі: неоінституціональна економічна теорія, економічна теорія прав власності, теорія трансакційних витрат, нова політична економія, економічна соціологія, нова теорія організації галузевих ринків і т.д. Однак дані терміни не є замінниками: вони відносяться до різних дослідних традицій і шкіл, з одного боку, і одночасно до різних підходів ідентифікації нової дослідницької програми – з іншого [3, с. 25]. Автор обґрунтовує використання терміну «нова інституціональна економічна теорія» ширшим змістом, порівняно з неоінституціоналізмом, вбачаючи різницю між ними у ступені зміни «жорсткого ядра» неокласики [4, с. 38].

В українській науковій літературі України плідне та ґрунтовне дослідження теоретико-методологічних і науково-практичних інституційних проблем здійснюють такі українські вчені, як С. Архієреєв, Т. Гайдай, А. Гриценко, В. Дементьєв, М. Довбенко, В. Ліпов, І. Малий, А. Маслов, О. Носова, Ю. Павленко, О. Прутська, Р. Пустовійт, С. Степаненко, В. Тарасевич, А. Ткач, та інші.

Зокрема, український дослідник С. Степаненко стверджує, що не дивлячись на позитивні зрушення в розвитку сучасної інституціональної теорії, інституціоналізму загалом та НІЕТ зокрема, досі не вдалося набути статусу цілісної економічної теорії, яка б відображала всю складність економічних систем, а її поняття та категорії не стали операбельними, не дають змоги здійснювати прогностичні та практичні рекомендації на належному рівні [5, с. 256].

На наш погляд, слушним в дослідженні сучасної інституціональної економіки виділяти два основні напрямки, що спираються на різні методологічні підходи. Перший – неоінституціональний напрямок, який реалізує ключові підходи неокласичної економічної теорії та практично виступає як один із його складових, що сформувався в результаті поєднання «жорсткого ядра» неокласики та запозичення окремих положень американського інституціоналізму. Другий напрямок представлений новою інституціональною економічною теорією (НІЕТ), яка розвиває класичні ідеї інституціоналізму. При цьому зміни в методології НІЕТ зачіпають не лише положення із «захисної оболонки» неокласичної моделі, але й положення її «жаркого ядра».

Отже, нова інституціональна економічна теорія на сьогоднішній день є досить різнобарвним та багатогранним утворенням, що за досить стислий термін перетворилося на одну із домінуючих альтернатив сучасному мейнстріму. Тому НІЕТ потребує подальших системних, комплексних методологічних досліджень на принципах цивілізаційного аналізу, які б дали

змогу подолати відрив теорії від практики та реально відображати зміни у господарській системі та суспільстві в цілому.

Список використаних джерел:

1. Кун Т. Структура научных революций: пер. с англ. / Т. Кун. – М. : Прогресс, 1975. – 288 с.
2. Автономов В. С. История экономических учений : учеб. пособие / под ред. В. С. Автономова. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 784 с.
3. Шаститко А. Предметно-методологические особенности новой институциональной экономической теории / А. Шаститко // Вопросы экономики. – 2003. – № 3. – С. 24–41.
4. Шаститко А. Е. Новая институциональная экономическая теория / А. Е. Шаститко. – 3-е изд. – М. : ТЕИС, 2002. – 591 с.
5. Степаненко С. В. Інституціональний аналіз економічних систем (проблеми методології): монографія / С. В. Степаненко ; М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2008. – 312 с.

Хохлова О.А.

аспірант,

Інститут хімічних технологій

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ: ЕКОНОМІЧНІ РЕФОРМИ НА ДАВНЬОМУ СХОДІ НА ПРИКЛАДІ МІСТА-ДЕРЖАВИ ЛАГАШ

Економічні реформи – це масштабні перетворення в системі управління економікою, ведення господарства, шляхи та способи здійснення економічної політики. Економічні реформи проводяться в умовах, коли виявляється низька ефективність економічної системи, виникають економічні кризи, економіка недостатньо задовольняє потреби людей тощо [1].

Одна з перших історичних згадок щодо економічних реформ пов'язана з подіями, які відбувалися приблизно у 2300-2400 р. до н.е. у місті Лагаш (Месопотамія).

Третє тисячоліття до нашої ери в Месопотамії характеризується значним економічним підйомом, що був обумовлений розвитком землеробства на базі іригації та більш широким, ніж раніше, використанням металу.

В документах того часу вказується, що надлишок продуктів сільського господарства та ремісничого виробництва успішно продавався на внутрішніх ринках країни, а також вивозився у сусідні країни в обмін на необхідні товари, наприклад – срібло. Лагаш був важливим транзитним пунктом на водному шляху, що пов'язує Тигр з Євфратом. Через нього йшли на схід або розвантажувалися кораблі, які прибували з моря [2].

Ріст добробуту суспільства міста Лагаш привів до його розширення, тобто до виділення двох антагоністичних верств населення – аристократів-рабовласників та вільних землеробів-общинників [3]. Розвиток